

KKI

4:1

Milyen lehetőségei vannak
a Nyugatnak Afganisztánban
a kivonulás után?

KKI 4:1

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2021.

Szerkesztő:

Wagner Péter – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szerzők:

Mártonffy Balázs – Amerika Tanulmányok Kutatóintézet, NKE

Sándor Tamás vezérőrnagy – Magyar Honvédség

Csiki Varga Tamás – Stratégiai Védelmi Kutatóintézet, NKE

Wagner Péter – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

Illusztráció:

MH Különleges Erők

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának

A sorozatban eddig megjelent kiadványok

2021/14. [Milyen érdekei vannak Oroszországnak a Koreai-félszigeten?](#)

2021/13. [Veszélyezteteti-e Amazóniát az EU-Mercosur egyezmény?](#)

2021/12. [Hogyan készülnek az ázsiai nagyhatalmak a tokiói olimpiára?](#)

Régebbi számaink elérhetőek a [KKI](#) honlapján.

A Külügyi és Külgazdasági Intézet 4:1 című sorozatában négy kutató válaszol röviden ugyanarra – a nemzetközi politikát és gazdaságot érintő – kérdésre. Célunk a magyarországi tudományos viták elindítása és a szakértők közötti párbeszéd elősegítése. E számunkban a következő kérdésre kerestük a választ: *Milyen lehetőségei vannak a Nyugatnak Afganisztánban a kivonulás után?*

MÁRTONFFY BALÁZS

Az Egyesült Államoknak Afganisztánban a retorziós logikájú elrettentés stratégiáját kell követnie. Mivel már az elején is ezt kellett volna, így egyfajta visszatarterést várok „a húsz évvel ezelőtt kigondolt jövő” politikájához. Az elmúlt időszak viszont megnehezíti ezt, mivel a szövetségesi politikai költségek megnövekedtek, és lassan az amerikai belpolitika is csupán egy második Vietnámként tekint az afganisztáni jelenlétre. Így csak behatároltabban és drágábban lehet majd kivitelezni mindezt.

Ha visszatekintünk a kezdetekre, azt látjuk, hogy 2001 őszén az afgán misszió két jól behatárolt stratégiai céllal indult. Egyfelől, hogy megtorolja a szeptember 11-i terrortámadásokat, másfelől, hogy Afganisztán területen ne alakulhasson ki újabb olyan gócpont, amely a terrorizmusnak otthont biztosít. Az elsőt két hónap leforgása alatt sikerült elérnie az Egyesült Államok haderejének. Ráadásul látványos sikerekkel. Azonban ekkor kezdődtek a gondok, mivel a másodiknál nem az retorziós logikájú elrettentést alkalmazták, hanem inkább minőségi változást akartak elérni. Viszont ebbe konkrét „sikercél” meghatározása nélkül vágtak bele, így ez a cél az amerikai belpolitikának köszönhetően összemósódott egy megvalósíthatatlan „nemzetállam-építő” misszióval.

A politikatudomány szerint az elrettentés akkor valósul meg, hogy az ellenfelünket el tudjuk tántorítani egy számunkra hátrányos lépés megtételétől. Kétfajta elméleti elrettentési logikát különböztetünk meg, de mindkettő arra apelál, hogy túl költségessé tegyünk az ellenfelünknek a saját célja elérését. Az egyik, amikor ezt az elrettentést úgy érzük el, hogy megtagadjuk az ellenfelünk saját célja elérésének képességét (deterrence by denial). A másik pedig, amikor retorziós alapúvá tesszük, tehát elhitetjük ellenfelünkkel, hogy az ő lépését olyan megtorlások követnék, amelyek miatt inkább eltér az eredeti tervétől (deterrence by punishment).

De a retorziós alapú elrettentésnek vannak kockázatai, hiszen, ha nem hiteles, akkor nukleáris vonalon érkezik az első csapás, Afganisztán esetében pedig egy terrortámadás. Ez az Egyesült Államokban belpolitikai vonatkozásban különösen „fájdalmas” lehet, így a megtagadásalapú elrettentés lett a stratégiai kiindulópont, viszont konkrét végcél meghatározása nélkül. E kettő kombinációja eredményezte a „demokráciaexportnak” hívott politikát, hiszen a legjobb módja annak, hogy megtagadjuk ellenfelünk céljai elérésének képességét, ha baráti országgá tesszük a műveleti területet.

De a híd Kabul és Washington között túl távolinak bizonyult. Washingtonban még megpróbálkozhatnak az „alattunk mennyivel jobb volt” politikai narratívával is, de miután mindenki a kivonulás csúfos módja marad emlékezetes, és az ellenérdekelte nagyhatalmak igyekeznek majd gazdaságilag, ideológiai megköntések nélkül ellenpólust alkotni, ennek nem sok sikert jósolok. Mivel érdemben Trump és Biden sem egyeztetett a Szövetségesekkel a végjátékról – pedig ők is sok áldozatot hoztak –, tőlük sem lehet sok jóra számítani. Marad az a stratégia, hogy fenntartják a retorziós csapások kilátásba helyezésének hiteles látszatát és kialakítanak egy összetákoltt modus vivendit az új vezetéssel.

SÁNDOR TAMÁS

Az afgán biztonsági erők teljes szétesése, a tálibok nem várt sebességű térnyerése, majd az USA és szövetségesei kivonásának egyetlen helyszínénél szolgáló Kabul Nemzetközi Repülőtér elleni ISIS-támadás aláhúzza, hogy a Nyugat lehetőségei Afganisztánban több mint korlátozottak. Az egyik opció lehet a már jól ismert afgán „good enough” értelmezés, ami annyit jelent, hogy egy, a Nyugat számára morálisan elfogadhatatlan tálib rendszer még mindig jobb, mint az ISIS vagy az Al-Kaida. Így kényszerből együtt kell működni az újonnan létrejövő tálib rendszerrel, amely vállalta, hogy nem enged teret a terrorszervezeteknek.

Az alapvető kérdés, hogy a tálibok a hatalomra kerülést követően az ígéreteiknek megfelelően képesek lesznek-e valóban hatékonyan kontrollálni Afganisztánt, és gátat vetni a terrorszervezetek megtelepedésének. Ez azért is kérdéses, mert az afgán kormány és az afgán biztonsági erők az elmúlt húsz évben több mint 300 ezer fős hadsereggel, nyugati felszereléssel és kiképzéssel sem voltak képesek ezt a feladatot végrehajtani, amit most nagyjából 60 ezer fős, a kemény maghoz tartozó tálib „fegyveres erőnek” kellene megtenni. Ráadásul az Iszlám Állam Horaszáni Tartománya (IS-KP) igazi profikból áll. 2016 óta több brutális támadást hajtottak végre Afganisztánban. Az első évben hat, míg 2018-ban már huszonnégy támadás volt a számlájukon úgy, hogy közben „hadban álltak” a nemzetközi erőkkel, az afgán kormánnyal és a tálibokkal is.

Szintén problémát jelent, hogy a NATO-erők vereséggel felérő kivonulása csak olaj volt a tűzre a radikálisok számára, hiszen ez újabb lendületet adott a terroristacsoportoknak a toborzásra és kiképzőbázisok létrehozására. A toborzást támogatja a Nyugattól teljesen kiábrándult, magát elárultnak tartó „átlag” afgán, akit kilátástalanságában képesek megszólítani és radikalizálni a terrorszervezetek. A hátrahagyott nagy mennyiségű fegyverzet és robbanóanyag pedig megfelelő alapot kínál mindehhez. A Nyugat katonai beavatkozását pedig szinte lehetetlenné teszi, hogy az ország kulcsterületeinek feladásával – beleértve a bagrami katonai repülőtérrel – a NATO-erők kivonását követően nem maradt olyan bázis, ahonnan hatékonyan lehetne terrorizmusellenes műveleteket végrehajtani, így maradnak a már jól ismert dróncsapások, amelyek sikere messze nem garantált.

A tálibok problémáját tetézi, hogy a Pandzsír-völgyben megkezdődött az aktív ellenállás a rendszerük ellen, amit Ahmad Maszúd és az általa vezetett Nemzeti Ellenállási Front (NEF) irányít. Ez a küzdelem – még abban az esetben is, ha csak helyi ellenállásról beszélünk – erőket és eszközöket köt le a Tálibán részéről, ráadásul olyanokat, amelyek kulcsfontosságúak lehetnek a terroristacsoportok elleni harcban.

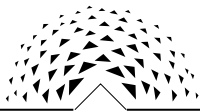
A kényszerű együttműködés mellett szól az is, hogy a Nyugat nem hagyhatja magára a humanitárius válsággal küzdő országot, így tovább kell támogatnia azokat a segítségnyújtókat, amelyek az országban maradtak és működnek. Kell ezt tennie annak ellenére, hogy az európai ésszel felfoghatatlan mértékű korrupció hatására a támogatás jelentős része a tálibok, rosszabb esetben a terror-szervezetek markában landol.

És végül, az együttműködés keserű ízét tovább erősíti, hogy Pakisztán, Kína és Oroszország egyre jelentősebb befolyásra tesz szert a Nyugattal szemben az országban, ami nemcsak politikai oldalon erősödik, de alapvetően befolyásolja az afgán ásványkincsekhez jutás lehetőségét is.

Összességében a Nyugatnak nincs más opciója, mint a kényszerű együttműködés, ami bizonyos szempontból a nyugati értékek feladását jelenti a sikeres kooperáció érdekében. Az afgán „good enough” ebben az esetben addig tart, amíg a saját értékeink feladása nem ér el egy olyan szintet, amely már elfogadhatatlan, mert ebben az esetben nem zárható ki egy újabb (akár korlátozott) fegyveres konfliktus felvállalása sem.

CSIKI VARGA TAMÁS

Jelenleg a Nyugat lehetőségei korlátozottak az afganisztáni belső események érdemi befolyásolását illetően, azonban középtávon közel sem eszköztelenek a szövetségesek abban, hogy a helyi hatalmi átalakulás nemzetközi hatásait mederben tartásuk. Kezdjük azzal, hogy tisztázzuk: a nyugati szövetségesek kényszerpályán mozognak azóta, hogy Donald Trump 2020 februárjában megállapodást írt alá a tálibokkal az amerikai kivonulásról. Ezt követően az amerikai opció már csupán a kivonulás és az afgán félnek – akár a Gháni-kormányzatnak, akár a táliboknak – történő hatalomátadás, vagy a biztonsági helyzet romlását és a tálibok előretörését látva a konfliktus eszkalációjával egy újabb nagyarányú csapatnövelés lehetett, amely megakadályozhatta volna a tálib hatalomátvételt. Mivel a második lehetőség sem Washington, sem az európai szövetségesek számára nem volt reális opció, a kivonulás tényén nem érdemes keseregni. A konfliktus lezárásának időszerűségében egyetértek [az amerikai állásponttal, miszerint egy katonai eszközökkel nem megnyerhető, vége-láthatatlan konfliktust felesleges fenntartani](#). Másrészt, a Nyugat 2021 augusztusában sarokba szorult azáltal, hogy az afgán kormányhatalom összeomlásával és

a tálibok előre nem látott gyors térnyerésével elvesztette a stratégiai kezdeményezést, és csupán követte az eseményeket. Ebből a helyzetből kell a következő hónapokban kedvezőbb pozíciókat kialakítani.

A nyugati hatalmak, elsősorban az Egyesült Államok szövetségi rendszerének egyes tagjai nyomást gyakorolhatnak vagy ösztönzőket állíthatnak a tálibok irányába: Szaúd-Arábia és az Öböl-államok (különösen Katar), valamint Pakisztán eddig is – vitatott – szerepet játszottak a regionális folyamatokban, és bár az amerikai és NATO-csapatok távozását kedvező fejleménynek tekintetik, az instabilitás és a szélsőséges mozgalmak terjedése már kevésbé lenne az. Rajtuk kívül a NATO-tagállam Törökország is önjelölt közvetítőként igyekszik szerepet vállalni az afgán kérdésben. Ezek az államok – amennyiben szerepvállalásukban a nyugati érdekek szemszögéből bízni lehet – közvetve, politikai proxyként működhetnek. Ráadásul ez részben adottság, részben kényszer lesz, mivel [Afganisztán és a tágabb Közel-Kelet is veszít jelentőségéből az amerikai nagysztratégiában.](#)

Politikai téren a tálib kormányzat nemzetközi elismerésével kapcsolatban van mozgástere a nyugati államoknak: egy, a terrorszervezetektől elhatárolódó, az afgán társadalom nagyobb népcsoportjait képviselő, „inkluzív” kormányzat és néhány nőjogi és kisebbségi jogi garancia jelentheti azt a formális minimumot, ami ehhez szükséges lehet. (Akkor is, ha ezek gyakorlati érvényre juttatása a tálibok szándékától függ.)

Gazdasági téren a nemzetközi segélyek, fejlesztési támogatások és közvetlenül az afgán lakosságot segítő humanitárius szállítmányok jelentik a tárgyalási alapot: a tálibok együttműködéséért cserébe, valamint az intézményi korrupció csökkentése, a források felhasználásának átláthatósága esetén képzelhető el a pénzcseppek újbóli megnyitása. Ugyancsak elvárás lehet a kábítószertermelés és -kereskedelem csökkentése, amelynek megvalósíthatósága ugyancsak kérdéses – de formális „igényként” megjelenhet.

Katonai téren pedig el kell fogadnunk a tényt, hogy az Afganisztánon belül történő események visszakerülnek (alacsonyabb) helyi értékükre a világpolitikában, amennyiben a tálib kormányzat el tudja kerülni – megakadályozza és maga sem propagálja – terrorszervezetek térnyerését és Afganisztánból kiinduló működését mind Közép- és Dél-Ázsiában, mind a Közel-Keleten vagy akár távolabbi térségekben. A helyi viszonyokra az amerikai nagy távolságú precíziós (drón és rakéta) csapásmérő képességek – miként a terrorizmus ellenes műveletek két évtizede is demonstrálta – hírszerzési információk alapján képesek kemény támadásokat végrehajtani és érzékeny veszteséget okozni a terrorszervezeteknek. Ez azonban kétélű fegyver a másodlagos és civil veszteségek miatt.

WAGNER PÉTER

Senki sem számított arra, hogy a Nyugat ilyen keserű pillanatokot fog megélni az afganisztáni jelenlétének végnapjaiban. Bár korábban közkeletű elképzelés volt, hogy az Afganisztáni Iszlám Köztársaság idővel megbukhat, ezt az amerikai kivonulás utánra vélelmeztük, nem az augusztus 31-i határidő előtt. Kabul eleste, majd az azt követő menekülési pánik jelentősen aláásta az Egyesült Államok – és általában a Nyugat – politikai hitelét nemcsak a közvélemény, de a hasonló függőségi állapotban levő államok szemében is. Afganisztán nyugatos, demokratikus alapokon történő újjáépítése látványos és totális kudarcot szenvedett, a Nyugat ritkán kap ilyen egyértelmű választ arra, hogy beavatkozásai, segítségnyújtása a világ más részein mennyire lehetnek hatékonyak.

Ebben az új helyzetben a Nyugatnak sokkal realistábban kell számba venni a lehetőségeit és meghatározni a céljait. Az előző húsz év egyértelmű tapasztalata, hogy a katonai opciót – amely általában a keményebb opció szokott lenni – eleve elvesztettük. Az Egyesült Államok vagy a NATO a jövőben fenyegethetné bombázásokkal, célzott légicsapásokkal a tálibokat, ám – annak az elmúlt évtizedben mutatott rezilienciáját látva – mindez kevés eredménnyel járna.

Ilyen helyzetben a sokszor temetett diplomácia marad az egyetlen járható út. Azonban a lehetőségek elemzése kapcsán először néhány alapvető kérdésre kell választ találniuk a nyugati országoknak. Egyrészt szembe kell nézni a múlttal, hogy ők hol hibáztak. Ez nem lesz egyszerű, mivel a legtöbb ország – beleértve majdnem valamennyi NATO-szövetségest – valójában nem az afgán nemzetépítés miatt volt a közép-ázsiai országban, hanem az USA-hoz fűződő kapcsolatok, a transzatlanti érdekeik miatt. Másrészt el kell dönteniük, hogy milyen érdekek fognak prioritást élvezni a jövőben Afganisztán kapcsán. Az elmúlt húsz évben a demokratizálódás, a nők jogai, a sajtószabadság jelszavai vezették a nemzetközi erőfeszítéseket, ami a közvéleményben – afgánban és nemzetköziben egyaránt – azt a hamis benyomást keltette, mintha más céljai nem is lennének a Nyugatnak.

Már az elmúlt hónap eseményei is megvilágították, hogy ez a szembenézés milyen kínos lehet: az Egyesült Államok a tálibokkal közösen biztosította a kabuli repülőteret, majd az Iszlám Állam robbantása után együtt vadásznak a terroristákra; Törökország kész az elismerésre, segítséget nyújthat a kabuli repülőtér működtetésében, sőt privát katonai cégei is jelen lehetnek; Kína „flörtölése” a tálibokkal pedig a nyugati sajtó egyik kedvenc témája.

A nemzetközi fellépést – mind Nyugatról, mind Keletről – egyre inkább a realista célok határozzák meg: a terrorizmus jelenlétének megakadályozása, menekültkérdés kezelése és esetleg a kábítószer-termesztés kezelése. A kérdés csak az, hogy mivel lehet rávenni a tálibokat az együttműködésre a jövőben.

Amennyiben elfogadjuk őket racionális szereplőknek (ez jelenleg még kétséges sokak számára), akkor ezek a nemzetközi elismerés, illetve a fejlesztési támogatások és segélyek lehetnek. Az ország segélyfüggősége rendkívüli

(2020-ban az afgán [GDP 42,9 százaléka](#) segélyekből származott), a nemzetközi közösség 2016 és 2020 között évi több [mint három milliárd](#) eurot ajánlott fel támogatásra, úgy hogy az EU és tagországai a legnagyobb donorok. Ezekhez a forrásokhoz azonban csak a nemzetközi elismerés révén lehet hozzájutni, amely már az 1990-es években is célja volt a mozgalomnak. Szintén ez tenné lehetővé, hogy a szervezet egyes tagjai lekerüljenek az ENSZ, az USA vagy más országok szankciós listájáról. De az elismerés kérdése nem csak a Nyugat számára lehetőség. A Kína kapcsán már sokszor emlegetett állítólagos politikai-gazdasági térnyerés sem képzelhető el a tálibok hivatalos elismerése nélkül.

A tálibok kormányozni szeretnék Afganisztánt, ez pedig a nemzetközi elismerés és segélyek nélkül nem lesz lehetséges a jelenlegi színvonalon. Ez a Nyugatnak – a segélyezés terén jelentkező dominanciája miatt – akár a vártnál nagyobb befolyást is jelenhet, például a nők jogainak valamilyen formában történő vissza-csempészésére a feltételek meghatározásakor.